

BEZETTE GEBIEDEN

Arnon Grunberg

Bezette gebieden

Roman

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2020

© Arnon Grunberg, 2020
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2020
Omslagontwerp: Riesenkind, 's-Hertogenbosch
Auteursfoto: Bettina Fürst-Fastré
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 3701 4
ISBN 978 90 488 3702 1 (e-book)
NUR 301

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever



Voor M.-L.

Zodat ik eindelijk kan zeggen wat in mij is.
Uitschreeuwen: mensen, ik heb tegen jullie gelogen
Door te zeggen dat het niet in me is,
Terwijl HET daar voortdurend is, dag en nacht.

‘HET’, Czesław Miłosz (vertaling Karol Lesman)

I

‘Je hebt me gebruikt, nee je hebt me misbruikt, je hebt mijn machteloosheid geroken zoals een bloedhond een wond ruikt en toen heb je je tanden in mijn vlees gezet, je hebt dat eerder gedaan, je tanden in het vlees van de hulpbehoevende zetten, hem verscheuren omdat je hem veracht, omdat je hem haat, omdat hij hulp nodig heeft wil je hem kapotmaken, omdat hij je herinnert aan je eigen machteloosheid, omdat hij jou schuldig maakt, omdat je het niet kunt uitstaan dat je niets voorstelt, dat je net zo weinig voorstelt als ieder ander, dat jouw leven er niet toe doet, alleen al daarom moet je je wel verantwoordelijk voelen voor de ander, om aan jezelf te ontsnappen en daarom haat je hem ook, omdat het steeds mislukt, omdat hij de waarheid spreekt, dat er niets te redden valt, daarom haat je mij ook, vanaf het eerste moment dat je mij zag, dat je mijn stem hoorde, omdat je begreep dat ik niet te redden was, niet zoals je mij wilde redden, en ik wist het, intuïtief voelde ik het, maar ik had hoop, tegen beter weten in hoopte ik dat je anders was, anders dan de andere hulpverleners, de aasgieren, de hyena’s, die ik van me af had geslagen, die zich al vanaf mijn middelbareschooltijd om mij heen hadden verzameld, omdat ik van je hield, meer dan je je kunt voorstellen, meer dan je hebt willen erkennen, meer dan je ooit hebt beseft, daarom had ik hoop, daarom vroeg ik: “Ben jij weleens verleid door de dood, dokter?” – alleen als je verleid bent door de dood kun je weten wat liefde is, stiekem wist ik wie je was, maar het kon me niets

schelen want het gevoel was sterker, het idee, ik heb me alles wijsgemaakt, tederheid en begrip, nabijheid en eeuwigheid, dat is toch precies wat jij wil dat wij mensen doen, ons van alles wijsmaken om maar in leven te blijven, ik dacht: als ik me aan jou geef zoals ik me aan de dood had willen geven dan begrijp je het, dan zal tot je doordringen dat de waarheid van de liefde de waarheid van de dood is, ik heb me aan je voeten geworpen omdat ik je vertrouwde, omdat ik dacht dat je ondanks alles de grootste verleiding van alle verleidingen kende, maar jij kent alleen het smerige, alledaagse, onooglijke leven, ik ben niet boos, niet op jou, ik ben boos op mezelf, jij kunt er niets aan doen dat je een laffe bloedhond bent met weinig meer dan pilletjes, alternatieve therapie en muziektherapie in de aanbieding, jij denkt dat het lijden jou heeft overgeslagen, dat alleen ander-mans lijden in je leven is, maar je wil niet zien wat iedereen kan zien, wat iedereen weet: jij bent net zo klein en lijdt net zoveel als wij allemaal, ik vertrouw je nog steeds, al wil je mij niet, niet werkelijk, die blik van je en die zalvende stem van je, de stem die zegt alles te begrijpen, die zegt: “Het komt goed”, maar je begrijpt niets en niets komt goed, je hebt mij het enige afge-nomen wat ik had: mijn pijn, jij meende dat die pijn niet goed voor mij was, dat die pijn niet van mij was, dat ik die moest delen met mijn kutfamilie, je hebt de pijn verzacht tot ik he-lemaal niets meer voelde, wie denk je dat je bent dat je mij mag scheiden van mijn pijn, wie denk je dat de mensen zijn zonder pijn, je ging tekeer tegen wat jij mijn zelfmedelijden noemde, je wilde me weerbaar maken – zijn wij op de wereld om weerbaar te zijn, is dat wat je mij en je andere patiënten vertelt? – alles wat mij houvast bezorgde heb je van mij afgenomen, heb je in een kwaad daglicht gesteld, je hebt mij verleid te leven en nu vraag ik je, doktertje, noem je dit leven, wist je niet wat er na de pijn komt, wist je het niet of wilde je het niet weten, ben jij hier om de ellende te verspreiden die jij genezing noemt, je hebt

me gekidnapt en uitgebuit en dat heb je alternatieve therapie genoemd, omdat je wist dat ik ontvoerd wilde worden, maar ik wilde geen hulp, ik wilde geen aalmoes, ik wilde liefde en nu heb ik iemand leren kennen die mij de ogen heeft geopend, jouw nachtmerrie is waarheid geworden, ik heb iemand leren kennen die alles heeft opgeschreven, het hele verhaal, alles zal openbaar worden gemaakt, ons geheim zal geen geheim meer zijn, je zult je moeten verantwoorden, klootzak, je zult je moeten verantwoorden tegenover mensen die mondiger en minder weerloos zijn dan ik, lieve klootzak, eindelijk zal over jou recht worden gesproken, je hebt het verdiend, ik wil je beschermen zoals je mij ooit wilde beschermen, de rollen zijn omgedraaid, nu ben je van mij afhankelijk, je moet leren wat het is om afhankelijk te zijn, Kadoke, anders verandert er nooit iets, hou me tegen als je kunt, bind me vast als je durft, ik ben begonnen aan mijn therapieloze leven, jouw genezing is een hel, Kadoke, jullie hebben de wereld onttoverd, elke gemeenschap hebben jullie ontwricht, jij bent zo hoogmoedig in naam van de waarheid te spreken maar in naam van de wetenschap hebben jullie van de mens een laboratoriumrat gemaakt en van de wereld een vuilnisbelt, ik hou van iemand anders omdat jij het niet toestaat dat er iemand van je houdt maar ik kan je niet vergeten en ik zal ervoor zorgen dat jij mij nooit zal vergeten, eindelijk zie ik je zoals je bent, binnenkort zullen ook de ogen van andere mensen opengaan, zullen ze zien wie je echt bent: de vernietiger van schoonheid en die vernietiging zal je duur komen te staan, maar op het laatste moment zal ik je van het schavot trekken, ik Michette, ik wil dat je gaat zien en gaat voelen, ga eindelijk mijn hoofd binnen, niet als een toerist, want hulpverlening is toerisme, ga mijn hoofd binnen als een lotgenoot, als je durft, als je bereid bent alles achter te laten en op te geven.'

Michette is uitgesproken, ze gaat op haar bed zitten, naast haar psychiater en slaat dan een arm om hem heen. Zo blijven

ze een tijd zitten tot Kadoke opstaat en naar het raam loopt. ‘We zijn al lang lotgenoten,’ zegt hij.

Ze schudt haar hoofd. ‘Jij doet alsof je boven de pijn staat, Kadoke. Je weigert ermee op te houden.’

Hij loopt terug naar haar bed. ‘Je kunt je niet met je pijn identificeren, dat is een heilloze strategie, net zo heilloos als je identificeren met je diagnoses, je moet niet zeggen: “Ik ben mijn pijn.” Het lijden is geen olympische sport, het is niet wat betekenis aan je leven geeft.’

‘Maar je mag van de nood een deugd maken. Dat mag toch wel, doktertje?’ Ze glimlacht, triomfantelijk lijkt het wel, en voor het eerst voelt hij dat hij deze wedstrijd zal gaan verliezen, in elk geval niet zal gaan winnen. In deze wereld bestaat er geen gelijkspel.

‘Ik mis je, je bent er nog maar ik mis je al,’ zegt Michette.

‘Ja,’ antwoordt Kadoke.

De hele nacht en de hele ochtend had het geregend, het geluid van de regen had hem wakker gehouden, maar nu is het opgeklaard, goed weer om een strandwandeling te maken, uit te waaien zoals de mensen dat noemen. Ze bevinden zich in Michettes kleine, niet bijzonder gerieflijke kamer in het hotel van haar ouders, hotel De Zeemeermin. Deze kamer is haar huis, in dit hotel is ze opgegroeid, hier heeft ze de liefde leren kennen, schnitzels leren bakken, in zijn ogen was ze gestabiliseerd.

‘Je durft boos te worden,’ zegt Kadoke, hij is weer naast haar gaan zitten. ‘Heel lang heb je dat niet gekund, niet gedurfd, kon je dat alleen door jezelf pijn te doen. Dus deze woede-uitbarsting is vooruitgang, een teken dat het goed met je gaat. Al vraag ik me af waarom je nu zo boos op me bent, op wie je eigenlijk boos bent.’

De Zeemeermin, een merkwaardige naam voor een in verval geraakt hotel dat eigenlijk al lang gesloten had moeten worden, maar dat vader, moeder en dochter bij elkaar houdt. Sinds anderhalf jaar woont Kadoke’s moeder hier als een soort ex-zeemeermin. Begeleid en verzorgd door Michette, die haar haren een week of wat geleden kortgeknipt heeft en beschaafd rood heeft geverfd, het rood dat voor natuurlijk zou kunnen doorgaan.

‘Ik ben boos op alles,’ zegt ze. ‘Ik ben boos op iedereen. Ik ben woedend, ik kan niet met je communiceren, Kadoke, wij zijn

uitgepraat. Je hebt me ontwricht en die ontwrichting noemde je genezing. Je maakt me doodmoe. Je weet niet hoe moe ik ben.’

De patiënt als bejaardenverzorger, dat was zijn alternatieve therapie geweest. Hij was er niet ontevreden over geweest. Nu bekruipt hem twijfel. Was het een goed idee haar hierheen te brengen? Haar terug te brengen naar de mensen die haar op de wereld hadden gezet, die zij had doen lijden met haar ziekte, die snakten naar haar genezing. Hij had geen andere mogelijkheid gezien, *evidence-based therapy* is een luxe die je je niet altijd kunt permitteren, soms moet je improviseren in de hulpverlening, en daarbuiten.

‘Wat precies is er ontwricht aan jouw leven?’

Zee, wind, regen, zon, hotel De Zeemeermin had hem de snelste weg naar rust, reinheid en regelmaat geleken. Naar stabiliteit.

‘Alles,’ verklaart Michette. ‘Jouw aanwezigheid. Ik heb de kracht niet meer om met je in discussie te gaan, ik ontsla je als mijn therapeut, wat een andere manier is om te zeggen: ik ga bij je weg. Ik ben verliefd op een ander. Ik hou van iemand. Weet je wat die woorden betekenen? Ik hou van iemand, ik heb het verborgen gehouden omdat ik wist dat jij het anders kapot zou maken, zoals jij al mijn fantasieën kapot hebt gemaakt tot er geen fantasieën meer over waren, tot er nog alleen maar jouw fantasieloze fantasie was. Ik heb daar een tijdje in geleefd, maar daar komt nu een einde aan. Ik zal voor je zingen. Ik heb een lied gemaakt, dan begrijp je het misschien.’ Ze pakt een schrift, slaat het open, slaat met haar rechterhand op haar bovenbeen en begint te zingen: ‘Je hebt mij zoveel pijn gedaan/ maar eindelijk kan ik je weerstaan.’

De gitaar was onderdeel van de muziektherapie die Kadoke was begonnen en die redelijk succesvol leek te zijn. Kadoke buigt zijn hoofd iets, niet uit deemoed, maar om zich beter te concentreren. ‘Weten je ouders dat je hier weggaat?’ vraagt hij.

De laatste weken, maanden eigenlijk, was het kalm geweest in De Zeemeermin, vredig bijna, misschien had die kalmte hem in slaap gewiegd, had hij dingen niet waargenomen die hij wel had moeten zien.

Michette stopt kauwgum in haar mond. Ze veegt haar handen af aan haar spijkerbroek.

‘Ik ben uitgezongen,’ zegt ze, ‘het gaat je eigenlijk niets aan hoe het lied verdergaat. Ik besef dat je nooit van mij hebt gehouden. Eindelijk weet ik hoe het voelt als er van je wordt gehouden, als er echt naar je wordt geluisterd. Als je pijn wordt gezien. Als je mag bestaan. Liefde is mogen bestaan.’

Kadoke bekijkt haar polsen en onderarmen. Ze heeft de mouwen van haar trui opgestroopt, niets wijst op een terugval, geen pleisters, geen nieuwe littekens. ‘Ook zonder liefde mag je bestaan,’ zegt hij.

Ze kauwt met gesloten mond maar luidruchtig.

‘Hij heeft alles opgeschreven,’ zegt ze. ‘Ook over jou. Het is bijna klaar. Hij heeft naar me geluisterd, zoals jij dat nog nooit hebt gedaan, hij heeft niet over mij geoordeeld. Maak je borst maar nat, doktertje.’ Ze glimlacht, een beetje uitdagend, maar vooral hooghartig.

De ander uitdagen, voor veel mensen is dat genot. Voor Kadoke niet, het is de kunst om met die uitdagingen om te gaan, ze te pareren zoals je een aanvaller met een mes pareert. De alternatieve therapie was grensoverschrijdend, niet dat er ooit iets tussen hem en Michette is voorgevallen, dat niet, maar van protocollen had hij zich niets aangetrokken. Het grensoverschrijdende was een noodgreep geweest.

‘Je bent vrij om te gaan, je bent altijd vrij geweest om te gaan.’

Het woord ‘uitbehandeld’ had hem ooit week gemaakt, en dat ene weke moment had geleid tot wat veel van zijn collega’s een misstap zouden noemen, een kardinale fout zelfs. Hij had de jonge vrouw naast hem, zijn patiënte, aangesteld als bejaarden-

verzorgster van zijn moeder, eerst bij zijn moeder thuis, toen in het hotel van Michettes ouders aan een wonderig strand in Zeeland.

‘Ik was afhankelijk van je, ik hield van je, en niemand gaat weg bij degene van wie hij houdt, je bent een loverboy, dokter-tje, maar ik had maar één cliënt, dat moet ik je nageven, je oude, halfdode moeder.’

Kadoke speelt met zijn linkerschoen, een donkerblauwe instapper.

‘Als je denkt dat je weg moet gaan, als je denkt dat het je elders beter zal gaan moet je hier niet blijven.’

‘Hou toch op met die dooddoeners,’ roept Michette. ‘Hoor je wel wat ik zeg? Ik hou van iemand anders. Er is over ons geschreven. Hij is beroemd, je zult misschien wel iets van hem gelezen hebben, hij weet precies wat er tussen ons is gebeurd, elk detail, en sommige details die hij niet wist heeft hij verzonnen en die bleken nog te kloppen ook, ongelooflijk toch? Maar je hebt een andere naam gekregen in het boek, wees niet bang, niemand zal je herkennen, nou ja, sommige mensen zullen je herkennen, collega’s, familieleden. Elke keer als ik die naam die hij je heeft gegeven lees of hoor moet ik zo lachen, het is zo’n grappige naam. Sommige dingen zijn natuurlijk fictie, in het boek heb je een kind en heb je papadagen, die papadagen zijn zo grappig beschreven, man je zult ook lachen. Je kunt er niets van, van die papadagen.’

Kadoke hoort een geluid op de gang, iemand loopt langs. Vermoedelijk de vader van Michette, hij houdt ervan door de gangen van zijn hotel te sluipen, ook al zijn er nauwelijks gasten.

‘Je wil me vertellen,’ zegt Kadoke, en hij houdt zijn hoofd met twee handen vast terwijl hij naar zijn instappers kijkt, ‘dat je een relatie hebt. Is dat wat je me wil vertellen? Ik heb altijd gezegd dat je moet doen wat gezonde vrouwen van jouw leeftijd doen en daar hoort het opbouwen van een liefdesrelatie bij.’

‘Hou toch op,’ zegt Michette, ze staat op en loopt naar het raam, ze draagt geen schoenen. ‘Ik ga weg, dat is wat ik je wil vertellen, je moet zelf voor je moeder gaan zorgen. Ik kom hier niet meer terug.’

Weer lacht ze, zoals net toen ze over de papadagen vertelde.

Hij had dit niet zien aankomen, zes dagen geleden was hij hier voor het laatst geweest, alles was zoals het moest zijn. Michette was wat terughoudend de laatste tijd, maar dat had hij als een goed teken gezien, ze maakte zich van hem los, aan haar afhankelijkheid kwam een eind, hij was overbodig geworden.

Wat minstens zo belangrijk was: ook zijn moeder was stabiel. Vredig, rustig, op een bepaalde manier was het hier bijna paradijselijk, voor zover men zich het paradijs kan voorstellen als een verlopen hotel in Zeeland gevuld met patiënten met diverse aandoeningen en wat verdwaalde toeristen, misschien waren dat ook patiënten, geheime patiënten.

Michette doet sokken en gympen aan en pakt een supermarkttas waarin zo te zien wat kleren zijn gepropt. Ze stopt het schrift erbij. ‘Ik heb papa en de vrouw die beweert mijn moeder te zijn een keurige brief geschreven, dat ik ga samenwonen, dat de alternatieve therapie klaar is, maar dat jouw moeder hier tot het eind van haar leven mag blijven wat mij betreft.’

Ze doet een paar stappen in zijn richting, Kadoke staat op, kennelijk is dit het moment van afscheid, Michette heeft al zo vaak afscheid genomen, van hem, van het leven, van haar ouders, maar Kadoke begrijpt dat dit afscheid anders is dan al die andere keren dat ze beweerde nooit meer terug te komen. Wat is het verschil tussen deze jonge vrouw en zijn andere patiënten? Zij is zijn misstap, daarom snijdt wat ze zegt door zijn vlees.

Gevoelens spelen op die anders zelden aan de oppervlakte komen, een combinatie van afkeer en genegenheid, lichte walging en ontroering.

‘Ik zal je moeder best missen,’ zegt ze. ‘Het was toch... Het

was een lange tijd. Ik ben aan haar gewend geraakt. Ze is op haar eigen manier lief. Jou zal ik ook missen, ook al ben je de grootste klootzak die ik ooit in mijn leven heb ontmoet.'

Hij kijkt in haar ogen. Hoeveel onthechting heeft een mens nodig? Wat is professionele distantie en wat zelfbescherming?

Ze omhelst Kadoke, steeds steviger drukt ze zich tegen hem aan, ze slaat haar nagels in zijn rug, dwars door zijn trui heen, ze klimt in hem, ze krabt hem als een boos kind. 'Klootzak,' zegt ze, 'lul, je bent zo fucked up.' Ze bijt hard in zijn nek. Dan laat ze hem los.

'Is het veilig waar je heen gaat?' vraagt hij.

Michette antwoordt niet, ze gaat haar kamer uit, kijkt niet meer om.

Kadoke zou achter haar aan willen lopen, maar hij beheerst zich, in zelfbeheersing ziet hij het hoogste goed. Hij gaat weer zitten, bekijkt de eenpersoonskamer waaruit Michette is verdwenen. Ze laat niets achter, hooguit de geur van haar parfum.

Moeder zit aan haar kleine bureau aan het raam, met wat medicijnen en een kopje thee voor zich, ze kijkt naar buiten, naar het verlaten strand. Naast de medicijnen ligt haar pruik. Ze negeert haar zoon. Als ze boos is doet ze alsof hij er niet is.

‘Daar ben ik, moeder,’ zegt Kadoke na een betrekkelijk lange stilte. Hij pakt een stoel, gaat naast haar zitten, wrijft zachtjes over haar arm. ‘Alles goed? Waarom heb je je pruik nog niet op?’

‘Nee,’ zegt ze.

‘Nee, wat?’

‘Nee, niet goed. Niets is goed. Nee, nee, nee. Ik heb mijn pruik afgetrokken.’ Ze praat ritmisch, zonder hem aan te kijken, alsof ze niet tegen hem praat maar tegen een afwezige, God vermoedelijk, de grote afwezige in haar leven.

‘Wat is er dan, moeder?’

Ze schudt haar hoofd. ‘Is ze weg?’

‘Wie?’ vraagt hij.

‘Dat meisje.’

‘Michette? Ja, Michette is vertrokken. We moeten een oplossing voor je vinden. Je kunt hier niet blijven zonder haar.’

Moeder drukt haar handen tegen haar ogen. Kadoke ziet dat ze huilt.

‘Ze heeft me verraden,’ zegt ze.

Kadoke schudt zijn hoofd. ‘Zo zou ik het niet willen noemen, ze is weggegaan. Ze bouwt haar eigen leven op. Dat was de bedoeling.’

Moeder plukt aan haar pruik alsof ze er viezigheid uit wil verwijderen en hij blijft haar arm strelen.

‘Ze heeft me verraden,’ zegt moeder hard, bijna kermend. Nu maakt ze oogcontact met haar zoon. ‘Ze heeft tegen me gezegd: “Ik ga weg, ik ben verliefd, ik ga aan het leven beginnen.” Van de ene dag op de andere. Zomaar.’

‘Dat is haar goed recht. Je bent niet van haar leeftijd. Je bent niet haar vriendje.’

‘Het is niet loyaal,’ zegt moeder.

‘Maar loyaliteit is geen gevangenis. Michette kan gaan wanneer ze wil.’

‘Wat is er met je hals gebeurd? Je hebt daar een rode vlek.’

‘Ik ben gebeten.’ Kadoke houdt zijn moeder vast, zo goed en zo kwaad als dat gaat, drukt haar tegen zich aan.

‘Ik wil hier niet weg.’

‘Als Michette niet binnen vierentwintig uur terugkomt en zoals ik zei, ik denk niet dat ze terugkomt, ga je hier weg. We gaan naar huis. Dat huis is er nog, alles staat er zoals we het hebben achtergelaten. De buurvrouw is er. Je vrienden zijn er. Je familie is er. De restanten. Ik zal je bed opmaken. Je zult weer thuis wonen.’

Ze staart een tijdje voor zich uit, ze is tot rust gekomen.

‘Ik heb geen thuis, vrienden heb ik ook niet, en die buurvrouw kan me niets schelen. En familie? Restanten? Nee, er zijn geen restanten. Op jou na, jij bent het enige restant. Van de week belde iemand die beweerde familie van mijn moeder te zijn, of ze kon langskomen, ik heb laten zeggen dat ik geen bezoek wil, dat ze niet hierheen hoeft te komen, ze hebben zich nooit om ons bekommerd, nu hoeft het ook niet meer. Te laat. Kijken hoe ik crepeer, dat willen ze. Iedereen laat me in de steek. Maar ik klaag niet. Hoor je mij klagen?’

‘Nee,’ antwoordt Kadoke. ‘Je klaagt niet.’

‘Heb je mij ooit horen klagen?’

‘Nee,’ zegt Kadoke. ‘Nooit.’

Ze wendt zich van hem af, slikt haar medicijnen gehaast en routineus. ‘Maak je me snel dood?’ vraagt ze. ‘Dit is geen leven.’

In de keuken staat Michettes vader uien te snijden. 's Ochtends komt er een kamermeisje – nou ja meisje, de vrouw loopt tegen de zestig – om de paar kamers die bezet zijn schoon te maken. Maar behalve in het hoogseizoen doet Michettes vader de keuken zelf.

‘Je dochter is vertrokken,’ zegt Kadoke.

De vader gaat door met uien snijden zonder de psychiater zelfs maar een blik waardig te keuren.

‘Ik ga nu terug naar Amsterdam,’ gaat Kadoke verder, ‘morgen ben ik er weer. Zonder Michette kan mijn moeder hier niet blijven, dat begrijp ik.’

Geen antwoord. De vader pakt een volgende ui.

In de loop der maanden heeft Kadoke een moeizame relatie met hem opgebouwd, de achterdocht is minder geworden, Kadoke heeft vertrouwen in zijn alternatieve therapie afgedwongen, althans dat denkt hij. Zelfs de moeder van Michette die zich eerst niet wilde laten zien is iets ontdooid, wat er in de praktijk op neerkomt dat ze Kadoke begroet als ze hem tegenkomt.

De vader is klaar met de ui en wijst op een brief die naast de uien, een paprika en wat tomaten op het aanrecht slingert. ‘Heb jij hem gelezen?’ vraagt hij. De brief is geschreven op blauw papier dat versierd is met poezenpootjes. Kadoke herkent Michettes handschrift, hij ziet het woord ‘papa’.

‘Die brief is niet voor mij bestemd,’ zegt de psychiater.

De vader haalt ostentatief zijn neus op, de uien doen hem na al die jaren nog tranen.

‘Wil je de brief lezen?’

Kadoke schudt zijn hoofd.

‘Ze gaat samenwonen,’ zegt de vader. ‘Hij is hier een paar keer geweest. Praktisch bejaard natuurlijk. Het zal eens niet. Hij is niet goed voor haar, ik heb hem op tv gezien. Hij is niet te vertrouwen. En zij is boos, op jou, op mij, op haar moeder. “Ik had een kankerjeugd en een kanker moeder,” schrijft ze. “Mijn psychiater was een kankerpsychiater, maar ik weet nu dat jullie er allemaal ook niets aan kunnen doen. Dat besef zullen we dan maar genezing noemen.” Is dat zo, dokter? Is dat besef genezing?’

Kadoke’s blik is op de uien gericht. ‘Ze is boos,’ zegt hij, ‘het is vooruitgang dat ze zichzelf toestaat boos te zijn zonder zichzelf te beschadigen. Soms verwoordt ze haar woede poëtisch, soms iets minder.’

‘Dat ze haar moeder kanker moeder noemt, moet ik dat vooruitgang noemen?’

‘Het klinkt raar, maar ik denk dat het in haar geval vooruitgang is.’

Kadoke’s taken zijn hier vervuld, of hij ze tot een goed einde heeft gebracht is sterk de vraag. Vermoedelijk niet, maar het kan erger, veel erger. Zijn tijd in De Zeemeermin zit erop, het stemt hem ondanks alles droevig, liefde is ook gewenning, hij is van deze plek gaan houden. ‘Kutfamilie,’ heeft Michette tegen hem gezegd en dat artsen zoals hij de mensen hebben veranderd in laboratoriumratten. Even voelt hij de aanvechting haar van een weerwoord te voorzien, maar het is te laat. Ze is weg.

‘Ken jij die man?’ vraagt Michettes vader.

‘Wie?’

‘Die vriend.’

‘Ik ken hem niet persoonlijk, maar het heeft geen zin de keuzes van Michette bij voorbaat af te keuren. Laten we erop ver-

trouwen dat ze zonder ons kan, dat ze intuïtief weet wat goed voor haar is, ze probeert een liefdesrelatie op te bouwen. Dat is wat ik haar altijd aangeraden heb te doen.'

De vader veegt zijn handen af aan zijn schort.

'Wat heb jij nou uiteindelijk voor haar gedaan? Een paar maanden geleden voelde ik dit al aankomen. Maar waar was jij? Wat voelde jij aankomen?'

Kadoke kijkt naar Michettes vader alsof hij hem voor het eerst ziet. 'Ik denk,' zegt hij, 'dat we met z'n allen veel voor haar hebben gedaan, dat we haar in leven hebben gehouden. Dat denk ik.'

'Hij kwam hier als gast,' zegt de vader. 'Die man. Had een lezing in de buurt gegeven en was blijven slapen. Had de laatste trein gemist. Zo begon het. Ik dacht dat je het wel wist.'

De vader veegt zijn mes aan een theedoek af.

'Nee,' antwoordt Kadoke. 'Ik wist het niet.'

'Jij bent toch haar therapeut? Haar psychiater. Hoezo wist je dat niet?'

'Ik ben geen spion,' zegt Kadoke. 'Als ze me iets niet wil vertellen is dat haar keuze.'

De vader schudt zijn hoofd vol onbegrip, woede vermoedelijk ook. 'Ze serveerde hem het ontbijt,' zegt hij, 'ik zag het aankomen, al die eerste dag, maar wat kun je doen?'

'De vader is geen alwetende god die zijn dochter voor elke misstap kan behoeden en de psychiater kan dat voor zijn patiënt evenmin. Als deze relatie een vergissing zal blijken te zijn dan hopelijk geen fatale.'

'Hoe kan het,' mompelt de vader, 'hoe kan het dat jij therapeut bent? Ze noemt haar moeder kankermoeder, geen probleem, ze begint een relatie met een man die ik voor geen cent vertrouw, nog afgezien van zijn leeftijd, ook dat is geen probleem. Wanneer is eigenlijk iets een probleem? Als ze dood is?'

Kadoke kijkt weer naar de gesneden uitjes. 'De doelen die

we ons hebben gesteld – jij, je dochter, je vrouw, ik – kwamen erop neer dat Michette verantwoordelijke keuzes zou leren maken. Dat was het einddoel. Ik weet niet of we dat doel hebben bereikt maar we zijn in de buurt gekomen. Dat haar keuzes jou niet aanstaan begrijp ik, maar dat is een ander verhaal, een ander probleem.’

De vader pakt een paprika en begint die te snijden.

‘Gisteren,’ zegt hij, ‘heeft ze hier in de keuken een lied over jou gezongen. Ik zou er niet trots op zijn als ik jou was.’ De vader wijst op de gitaar die nog in de hoek van de keuken staat.

‘Als hulpverlener leer je weinig tot niets persoonlijk te nemen,’ zegt Kadoke, ‘ze mag over me zingen wat ze wil. Ze zong de laatste tijd graag.’

‘Weinig tot niets. Maar voor mij is het persoonlijk als ze haar jeugd een kankerjeugd noemt en haar moeder een kanker-moeder. Ze is in de twintig. Moet je altijd alles begrijpen, goed-praten, goedkeuren?’

‘Niet alles. Maar je moet rekening houden met het verleden, naar het verleden kijken, dan kan de vooruitgang zichtbaar worden. Kleine stapjes vooruit, af en toe een stap achteruit, dat noemen wij al een succes, dat heb ik van het begin af aan gezegd. Ik heb niet meer beloofd dan dit.’

De paprika is gesneden, de vader gaat verder met tomaten. ‘Wat kun je nog voor haar doen?’ vraagt hij. ‘Niet veel zeker?’

‘Ze zegt dat ze geen behoefte meer heeft aan mijn therapie. Die beslissing respecteer ik. We moeten niet meteen het ergste denken.’

‘Hoe kan ik niet het ergste denken?’ vraagt de vader. ‘Ze is nu bij die man, die schrijver, ik denk voortdurend het ergste.’

Dat weet de psychiater, dat de vader voortdurend het ergste denkt.

Nu moet Kadoke hem nog om een gunst vragen, hij ziet ertegen op. ‘Het is verleidelijk altijd het ergste te denken,’ zegt

Kadoke, ‘maar we moeten niet aan die verleiding toegeven. Kun je de komende vierentwintig uur een beetje op mijn moeder passen? Ik kom haar morgen ophalen. Zou je tot die tijd voor haar willen zorgen? De dingetjes doen die Michette altijd deed, haar medicijnen geven, haar helpen met eten. Ik hoop niet dat ik nu te veel vraag. Ik moet het huis voor haar in orde maken. Dat vergt enige voorbereiding.’

De vader van Michette legt het mes neer, draait zich naar Kadoke om en zegt: ‘Is dit hoe jouw alternatieve therapie eindigt? Met mij als bejaardenverzorger van jouw moeder?’ Hij glimlacht onbeholpen. ‘Misschien had ik te veel van die therapie verwacht. Misschien was ik niet realistisch. Er was een tijd dat we messen en scharen en bleekmiddel voor Michette moesten verstoppen.’

‘Ik denk,’ zegt Kadoke, ‘dat we voortdurend te veel van therapie verwachten, alternatieve of niet. En nu hoef je even niets voor haar te verstoppen.’

De vader haalt zijn schouders op en doet olie in een pan. Kadoke hoort hem nog fluisteren: ‘Kankerpsychiater.’

Het transport van moeder naar Amsterdam is voor alle betrokkenen ingrijpend. Moeder wilde eerst niet naar Zeeland, nu wil ze daar niet weg en Michettes vader zegt: 'Ik begin te beseffen dat het definitief is, Michette komt niet terug.'

'Vermoedelijk niet definitief,' antwoordt Kadoke, 'maar langdurig, zo langdurig dat ik mijn moeder niet alleen in dit hotel wil achterlaten.'

Gelukkig heeft moeder niet veel spulletjes. In afwachting van het definitieve einde gooide ze het meeste al weg.

Ze rijden zwijgend naar Amsterdam. Moeder is nukkig en als ze in de namiddag aan haar vertrouwde eettafel zit begint ze te klagen. 'Wat heb je met mijn huis gedaan?' vraagt ze. 'Het stinkt hier naar zweetvoeten.'

'Ik ruik niets,' antwoordt Kadoke, maar na een paar minuten moet hij toegeven dat er een eigenaardige lucht in het huis hangt. 'Ik zal de boel eens goed laten doorluchten,' belooft hij.

'En dan die rotzooi,' zegt moeder, 'wat een vreselijke rotzooi. Alsof hier beesten hebben gewoond, geen mensen.'

'Je bent onverwacht thuisgekomen, ik had niet veel tijd alles zo in te richten als jij het graag wil.'

Hij zet thee, zoekt een sweater voor moeder tegen de kou. Als hij terugkomt ziet hij dat ze haar pruik heeft afgetrokken en de medicijnen die voor haar stonden op de grond heeft gegooid.

'Wat doe je nou?' vraagt Kadoke. 'Je bent toch geen kind.'

'Het heeft te lang geduurd,' antwoordt ze.

‘Wat?’ vraagt Kadoke. ‘Wat heeft te lang geduurd?’

‘Deze onzin.’

‘Welke onzin?’

‘Dit,’ zegt ze. Ze wijst op de pruik. ‘Nu ik hier terug ben voel ik het. Waar is moeder? Waar is ze?’

‘Jij bent moeder,’ zegt Kadoke.

Ze schudt haar hoofd en Kadoke begint de medicijnen op te rapen.

‘Voor wie doen we dit?’ vraagt ze. ‘Voor wie voeren we deze komedie op? Zolang het meisje er was, was zij mijn publiek. Maar nu ze me verlaten heeft, weet ik dat zij er ook nooit echt in heeft geloofd. Hoe heb je me al die tijd zo voor de gek kunnen houden, waarom ben je erin meegegaan, waarom heb je me niet tegen mezelf beschermd, waarom heb je me deze komedie laten opvoeren?’

Kadoke mist een tablet. Hij zoekt verder.

‘Deze farce,’ roept moeder. ‘Hoor je me? Ik ben moeder niet. Ik wil het ook niet meer zijn. Ik kan het niet meer zijn. Ze is dood. Ze is morsdood.’ En opnieuw gooit moeder haar medicijnen op de grond.

Nog steeds op zijn knieën pakt Kadoke moeders hand en hij zegt: ‘Je moet ophouden. Ik begrijp dat dit ingrijpende veranderingen zijn, maar zo gaat dit niet. Je kunt je niet als een opstandig kind gedragen, lieverd. Je moet blijven wie je bent.’

‘Maar ik ben dit niet,’ roept moeder. ‘Voor dat meisje was ik het, zij was erin gaan geloven, maar voor mezelf en voor jou toch nooit echt? Zeg nou eerlijk, waarom hebben we dit gedaan?’

‘Ik had geen keus,’ zegt Kadoke, zittend op de grond. ‘Je was zo depressief. Kun je je dat nog herinneren? Het verdriet had je overmand, je dreigde erdoor te worden weggespoeld, ik had alles gedaan om dat te voorkomen. Ik heb je wensen vervuld, niet meer dan dat.’

Kadoke's vader had op hoge leeftijd besloten vrouw te worden, beter gezegd, hij had besloten zijn eigen vrouw te worden nadat die was overleden. Na enige aarzeling besefte Kadoke dat hij hem in die beslissing moest steunen en gaandeweg was de oude man veranderd in een oude vrouw, de komedie was werkelijkheid geworden.

'Ik kan een van de plastabletten niet meer vinden,' zegt Kadoke.

'Wat kunnen mij die plastabletten schelen. Ik ben je moeder niet. Daar gaat het om. Jouw moeder is dood. Ik ben je vader en ik wil ook dood. Maak me alsjeblieft dood.'

Had hij haar wensen vervuld of toch alleen zijn eigen wensen? Had hij haar, toen ze nog hij was, moeten laten sterven? Had hij haar moeten opgeven? Was dit de dood die te laat kwam?

Kadoke staat op, streelt haar vrijwel kale hoofd. Nu, zo zonder pruik, maar wel met een jurk aan, krijgt het woord 'farce' een andere lading. Waarom neerkijken op de aftakeling? Met welk recht? Behalve dan het recht van de gezondheid, de jeugd.

'Je weet wat mijn beroep is, ik maak mensen niet dood, ik probeer ze in leven te houden. Er zijn discussies over de vraag wanneer je mensen moet laten gaan, ik heb daar ideeën over, misschien zelfs overtuigingen, hoewel ik niet zo van overtuigingen hou, het woord staat me tegen, het is me te compromisloos. Maar als dat echt is wat je wil dan kunnen we daarover praten, ik geloof alleen nog niet dat dat echt is wat je wil, een week geleden wilde je het nog niet.'

Moeder ziet er, hij kan het niet ontkennen, erbarmelijk uit, een toneelspeelster na afloop van de première in de kleedkamer, in het volste besef dat het stuk geen succes was.

'Toen deed ik alsof.'

'Je deed alsof je wilde leven?'

Ze knikt. ‘Voor jou,’ zegt ze met een zachte stem, alsof ze een misdaad opbiecht, ‘en voor dat meisje.’

‘Dan kun je het nu toch ook voor mij doen? Maar ik ga even verder met het zoeken naar die plastablet. Kun je beloven niet weer alle medicijnen op de grond te gooien? Kun je proberen niet opstandig te zijn?’

‘Ik b n opstandig,’ roept moeder. ‘Dat meisje heeft me in de steek gelaten.’ Ze pakt haar pruik, gooit die door de kamer. Voor iemand die dood wil zit er veel leven in haar.

‘Michette is niet van ons,’ antwoordt Kadoke vanonder de tafel en even ervaart hij de stekende sensatie van het gemis. Hij had geleefd voor twee mensen, Michette is weg en moeder wil geen moeder meer zijn, sterker nog, ze wil dood. ‘Ik vind wel een andere verzorger voor je. En natuurlijk ben je niet te oud voor nog een transformatie, ik had dat niet moeten zeggen. Als je weer vader wil worden, zal ik je helpen. Misschien is het voor iedereen makkelijker. Weet je nog, die verzorgster die het niet kon verdragen dat je... dat je een moeder was met een piemel?’ Hij heeft de plastablet gevonden.

‘Ik ben geen moeder met een piemel,’ roept moeder. ‘Hou op met die onzin. Mijn ogen zijn geopend.’

Kadoke kruipt onder de tafel vandaan. Er ligt daar veel stof. Hij slaat het van zijn broek en veegt de plastablet schoon.

‘Het was een nachtclubact, jongen, al die jaren hebben we een nachtclubact opgevoerd.’

Kadoke neemt haar gezicht in zijn handen. ‘Moeder,’ zegt hij. Of moet hij al vader zeggen? ‘Het was geen nachtclubact, we deden het voor ons, er zijn veel manieren om de doden levend te houden, jij koos voor een ongebruikelijke manier. Je moet je verleden niet afdoen als een vergissing, als een act, je moet jezelf die pijn besparen. De waarheid is anders, ik zag wie je was geworden, ik was vergeten wie je daarvoor was, voor mij was je geen man meer.’

Hij laat haar gezicht los, gaat tegenover haar zitten, maar aan haar ogen ziet hij dat hij haar niet overtuigd heeft. Voor haar is het leven niets dan wat vernietiging, enkele nachtclubacts en een zoon die misschien ook nauwelijks meer is dan dat.

Vier dagen later wordt Kadoke in het huis van zijn moeder gebeld, het huis waar hij officieel nog altijd tijdelijk woont, waar het tijdelijke en het eeuwige een verbond met elkaar zijn aangegaan. Hij was in slaap gevallen tijdens het lezen van een boek over Spinoza dat hij van een collega had gekregen. Moeder, inmiddels meer en meer vader, ligt op de bank.

Via een buurman die een vrouw heeft die veel hulp nodig heeft (naar de wc gaan, in en uit bed tillen, mee uit wandelen nemen) heeft Kadoke een tijdelijke verzorgster gevonden.

Rianne heet ze en ze komt uit Ede, ze is erg christelijk, ze beweert dat christelijk zijn tegenwoordig iets exotisch is en al bij het eerste gesprek zei ze tegen Kadoke: ‘Jullie zijn het uitverkoren volk. Dat weet ik en ik ben er trots op mensen van het uitverkoren volk te helpen. Ik kom graag bij jullie, ik ben ook actief lid van Christenen voor Israël, elk kwartaal koop ik kaarsjes en zeepjes en dat gaat allemaal naar jullie land. Want jullie hebben dat land hard nodig als ik zo om me heen kijk.’

Kadoke vraagt niet wat ze ziet als ze om zich heen kijkt. Dat vader een jaar of wat moeder is geweest, heeft hij ook verzwegen. Ze zal er zelf wel achter komen, Rianne, of niet.

Vader draagt geen jurken en pruiken meer, waarmee niet is gezegd dat hij weer helemaal man is geworden. Zoals hij al jaren tussen leven en dood zweeft, zo zweeft hij nu, meer dan ooit tevoren, tussen vrouw en man.

Kadoke ziet dat het Michette is die hem heeft gebeld. Als ze

voor een tweede keer belt, wil hij haar wegdrücken, maar doet het dan toch niet. Vader slaapt diep op de bank.

‘Hoe gaat het?’ vraagt Michette.

Hij wrijft met de rug van zijn rechterhand over de stoppels op zijn wang. ‘Wat kan ik voor je doen?’ Het is niet als een echte vraag bedoeld, hij probeert het gesprek zo zakelijk mogelijk te houden, af te knippen voor het werkelijk is begonnen. Het tijdperk-Michette is voorbij, zijn hoofd is van het hakblok gehaald, hij geeft geen therapie meer in het verborgene.

Een licht gevoel van teleurstelling bemerkt hij wel nu hij haar stem hoort. Je kunt je psychiater in de steek laten, dat is normaal, psychiaters moeten in de steek worden gelaten, door hun patiënten althans, maar degene voor wie je zorgt kun je niet zomaar van de ene dag op de andere verlaten. Namens de man die nu weer zijn vader is, voelt hij zich ondanks zijn professionele distantie verraden door zijn voormalige patiënte. Achtelooos opzijgeschoven.

‘Misschien wil je hem ontmoeten,’ zegt Michette zonder verdere introductie, ‘misschien wil je lezen wat hij over je geschreven heeft, of interesseert het je niet? Ik dacht, het is wel aardig als je weet wat hij met je heeft gedaan.’ Ze lacht meisjesachtig, een soort gegiechel.

Zou het onverbloemde egoïsme de kern van het leven zijn? Wie wenst te voelen wat het leven is moet zich ontdoen van zijn verantwoordelijkheden en verplichtingen. Al is het maar voor even. Leven alsof de ander niet meer is dan een decorstuk. Is dat echt zoveel eenzamer, zoveel slechter dan leven alsof de ander altijd en overal een moreel appèl op je kan doen waartegen je geen nee kunt zeggen? Even komt het hem voor dat Michette iets begrepen heeft wat hij nooit heeft willen zien.

Kadoke gaat verzitten, legt zijn benen op tafel maar haalt ze er dan meteen weer af. Toen hij hier alleen woonde legde hij zijn benen vaak op tafel. Maar hij is niet meer alleen, vader is er.

Vader, ook als moeder, was zuinig op het meubilair, juist omdat het decennia oud was.

‘Zal ik je een stukje voorlezen?’ vraagt ze.

Zonder zijn antwoord af te wachten leest ze enkele zinnen voor met haar harde, doordringende stem, en Kadoke herkent wat dialoog tussen hem en Michette. In het boek heet ze Fleur. Een naam die niet bij haar past.

‘Ik heb geen interesse,’ zegt hij als ze een stilte laat vallen. ‘De therapie is beëindigd. Op jouw verzoek.’

‘Voor het dramatisch effect heeft hij ons een verhouding gegeven,’ antwoordt ze met onvermoeid enthousiasme alsof ze hem niet heeft verstaan. ‘Hij zei: “Die man moet echt grensoverschrijdend zijn, niet een beetje, nee echt goed. Dat is drama. Dat is literatuur. En hij is het ook, ik voel het, hij is het. Het grensoverschrijdende is zijn waarheid.”’

‘Ik weet niet wat literatuur is,’ verklaart Kadoke. ‘En laten we het niet hebben over wat mijn waarheid is. Zoals ik al zei, ik heb geen interesse.’

‘Zal ik de zetproeven dan bij je door de bus duwen? Hij vindt het prettig als je het manuscript leest. Misschien zie je nog wat foutjes, zijn psychiater moet wel geloofwaardig zijn, zegt hij. Je moet wel snel lezen, er is haast bij.’

Vader is wakker geworden, hij ademt zwaar, gaat verliggen. Kadoke kijkt naar hem en antwoordt dan: ‘Duw maar door de bus, maar ik geloof niet dat ik er foutjes uit zal halen.’ Hij heeft het gevoel dat hij de pointe uitspreekt van een betrekkelijk flauwe grap.

Hij verwacht dat ze zal blijven aandringen op een ontmoeting, dat ze geen genoegen zal nemen met zijn formele antwoorden, zijn professionele distantie, zoals ze daar nooit genoegen mee heeft genomen, maar ze antwoordt: ‘Oké, dan doe ik dat. Ik mis je wel, klootzak.’ Zonder zijn reactie af te wachten hangt ze op.

Kadoke gaat naar zijn vader, serveert hem koffie en koekjes en

terwijl hij daarmee bezig is staat Rianne voor de deur. Ze verzorgt vader liefdevol, christelijk, hij heeft er geen ander woord voor, en na de verzorging overhandigt ze de zoon een folder van Christenen voor Israël. ‘Dat je ziet wat wij allemaal doen. Dit keer kunnen jullie ergens heen. En God heeft het zo gewild, hoor. Dat jullie daarheen gaan. Dat is Gods plan.’

‘Ja,’ zegt Kadoke met de folder in zijn hand, hoewel hij het onbehaaglijke gevoel heeft dat Rianne het liefst wil dat hij nu al opsodemetert. Dat ze vindt dat hij eigenlijk Gods plannen saboteert door maar in Amsterdam te blijven wonen.

Als Rianne na een klein halfuur klaar is met vader begint ze de rol met medicijnen te controleren hoewel dat helemaal niet nodig is.

‘Dat is allemaal al gecontroleerd door de apotheek,’ zegt Kadoke.

Ze werpt hem een tamelijk vernietigende blik toe en antwoordt: ‘Ik vertrouw op de Heer, maar ik vertrouw niet op apotheken, daar werken mensen die geen idee hebben wat ze doen. Ik spreek uit ervaring.’

Kadoke meent dat zwijgen het beste is en Rianne gaat verder met het controleren van de medicijnen. Als ze eindelijk tevreden is met haar bevindingen, wast ze haar handen grondig, daarna begeleidt Kadoke haar naar de voordeur.

‘Lees die folder alsjeblieft goed,’ zegt ze, ‘dan kun je zien wat wij voor jullie land doen.’ Kadoke belooft deze zeer grondig door te zullen nemen. In het halletje ziet hij dat Michette het manuscript al door de bus heeft geduwd. ‘Ik ben er twee keer geweest,’ merkt Rianne op, ‘en ik ben nu aan het sparen voor een derde reis. Heerlijk vind ik het daar. In jullie land. Echt heerlijk.’

Kadoke kookt voor vader en zichzelf, linzensoep met worst, de linzensoep komt uit een blikje, vader haat alles wat uit blik komt, maar goed. Na het eten staart vader voor zich uit en de zoon bladert door het manuscript, leest het vervolgens haastig en

met steeds meer onbehagen. Fantasieloos vindt hij het allemaal, de werkelijkheid was genuanceerder, interessanter vooral. Walvisch, heet hij in het manuscript. Hij wordt beschreven als een op hol geslagen psychiater, voortgedreven door god mag weten wat. Regelmatig zet deze fictieve psychiater het op een zuipen. Michette is gereduceerd tot een wat manipulatief lustobject, hoe meer hij in het boek leest hoe meer hij zich verraden voelt. Verraad is nog te positief, hij voelt zich aangerand. Hij weet niet door wie hij zich meer verraden voelt, door Michette of door de schrijver aan wie ze haar verhaal heeft verteld en die er het zijne van heeft gemaakt. Hij weet alleen dat zijn vertrouwen is beschaamd, er blijft niets van deze Walvisch over, een man die zich onheus gedraagt, een man zonder waardigheid. Uiteindelijk bezwangert Walvisch Fleur, wat ertoe leidt dat Walvisch instort en moet worden opgenomen.

Vermoedelijk was dit Michettes laatste wanhopige poging zijn aandacht te krijgen, hij sluit zelfs niet uit dat de schrijver slechts een pion is in een spel dat Michette zorgvuldig heeft voorbereid en dat vooral om hem, Kadoke, gaat. Hij corrigeert zichzelf meteen. Ijdel om zo te denken, hoogmoedig om zichzelf in het centrum van andermans aandacht te plaatsen, het soort ijdelheid en hoogmoed dat hij in zijn collega's veracht.

Kadoke gooit het manuscript in de prullenmand in de keuken. Dat veel dingen feitelijk juist zijn – de moeder die een vader was, het hotel in Zeeland, de alternatieve therapie – versterkt het gevoel van misbruik. Het lezen heeft hem misselijk gemaakt. Hij gaat in bed liggen en besluit, dit keer met stille woede, dat het hoofdstuk Michette definitief is afgesloten. Dit was het. De misstap is voorbij. De rest van zijn leven gaat beginnen.

Het lijkt alsof moeder twee keer moest sterven, alsof haar transformatie een tweede dood is. De laatste fase van het langzame sterven is nu aangebroken. Het goede nieuws is dat vader niet nog een keer tegen Kadoke heeft gezegd dat hij hem dood moet maken. Maar misschien is hij gewoon vergeten dat hij dood wil, al beseft Kadoke goed dat vader het zich ieder moment weer kan herinneren.

De avond is rustig, Rianne is al geweest, vader ligt boven in bed. Hopelijk slaapt hij, Kadoke heeft afgewassen. Er wordt aangebeld. Michette staat voor de deur, ze draagt een regenjas, ze ziet er wat verzopen uit en heeft een mal petje op dat hij haar niet eerder heeft zien dragen.

‘Mogen we binnenkomen?’ vraagt ze met de lieve, gebroken stem die ze graag opzet als ze iets gedaan wil krijgen van een ander.

Pas dan ziet hij verderop in de tuin een man staan, de schrijver. Hij draagt een leren jack, komt dichterbij, uit zijn haren vallen druppels, hij is kleiner dan Kadoke had gedacht, veel kleiner.

‘Vader slaapt al,’ mompelt Kadoke en hij gaat hen voor naar de eettafel in de woonkamer, waar hij nog geen uur geleden met zijn vader heeft gegeten.

Had hij Michette en haar nieuwe partner moeten weigeren? Had hij de deur moeten dichtgooien? Zo is hij niet, beleefdheid boven alles. Bovendien kan hij Michette, de vrouw die hij wilde behoeden voor de verleidingen van de dood, niet in de

regen laten staan. Zelfs als grenzen stellen onvermijdelijk is en in het belang van Michette – misschien heeft hij toch net iets te weinig grenzen getrokken – zal hij haar niet voor de deur laten staan, maar hij zal hun niets te drinken aanbieden, dat is het compromis.

‘Ik wilde het hem laten zien,’ zegt ze. ‘Waar het gebeurd is.’

De bril van de schrijver is beslagen, hij wrijft de glazen schoon met zijn trui.

‘Hier is het gebeurd,’ zegt Michette, met de voldoening van een gids in het museum die nu het topstuk uit de collectie aan de toeristen zal laten zien. Ze kijkt om zich heen en ook de schrijver neemt de woonkamer in zich op alsof hij het huis wil kopen.

‘Wat is hier gebeurd?’ vraagt Kadoke.

‘Het.’ Er klinkt opwinding in de stem van Michette. Alsof het ieder moment weer kan gebeuren.

‘Misschien een brutale vraag, maar hebt u al een blik op het manuscript kunnen werpen?’ vraagt de schrijver en hij hangt zijn natte leren jas zorgvuldig om de stoel waarop hij vervolgens gaat zitten.

‘Ik heb het diagonaal gelezen,’ antwoordt Kadoke.

‘En?’

‘U wil mijn mening weten? Het is uw fantasie. Ik herken me niet in uw psychiater. Ik drink vrijwel nooit.’ Kadoke veegt cakekrumels van tafel. ‘Er zwemmen brokstukken realiteit in uw fantasie. Dat is vermoedelijk meestal het geval. Het grote verschil is dat u zich de moeite getroost heeft het allemaal op te schrijven, sommige mensen schijnen het te willen lezen.’

De schrijver kijkt rond, eerder verlegen nu, maar Kadoke vertrouwt deze verlegenheid niet. Hij vertrouwt deze man niet, de vader van Michette had gelijk.

‘Ik vroeg me af,’ zegt de schrijver, ‘of u de psychiater, als psychiater zeg maar, geloofwaardig vindt? Michette stond erop dat ik mee zou komen, ze wilde dat ik u zou zien, dat ik u zou ont-

moeten. Ze praat altijd met veel liefde over u, ondanks alles, met genegenheid. Normaal zou ik dit niet hebben gedaan, zomaar bij mensen op bezoek gaan. Ik dring niet de levens van wildvreemden binnen, maar ik was zo gegrepen door het verhaal dat ze me vertelde. Eigenlijk al meteen toen ik haar ontmoette, toen ze me het ontbijt serveerde, daar in dat hotel, toen ze in ruwe lijnen haar situatie schetste, was ik gefascineerd, ook door u. Daarom heb ik dit boek geschreven, voor zover je weet waarom je iets schrijft. En Michette zei dat u me wel wilde ontmoeten, Michette zei dat u bereid bent iedereen te ontmoeten, dat dat bij uw beroep hoort.'

De cakekruiden zijn van tafel.

'Ik ben geen recensent, daar wil ik het bij laten,' zegt Kadoke en hij kijkt de man aan die naast Michette zit, zelfverzekerd en toch ietwat ongemakkelijk, alsof hij zelf ook niet helemaal precies weet waar hij is beland.

'Ik vroeg me af,' zegt de schrijver, 'en dan gaan we weer weg, we willen u niet ophouden, of het moeilijk voor u was, toen... U had een verhouding met Michette, uw patiënt. Ik blijf me afvragen hoe dat was voor u, omdat ik alleen haar kant van het verhaal ken.'

'We hebben nooit een verhouding gehad,' zegt Kadoke afgemeten. Hij kijkt naar Michette, maar ze staart naar de bank. 'Ze moet u verkeerd hebben ingelicht. U bent verdwaald in haar fantasie of zij in de uwe. U bent verdwaald in elkaars fantasie. Zij is altijd uitsluitend en alleen mijn patiënt geweest, in een ongebruikelijke setting, dat geef ik toe, maar ik ken de grenzen die mijn ambt mij oplegt, ook in een ongebruikelijke setting.' Hij staat op, maar hij is de enige.

'Jawel,' zegt Michette dromerig, nog altijd starend naar de bank in het andere gedeelte van de kamer, 'we hadden een verhouding, Kadoke, ik heb je verleid, dat weet je toch nog wel? Je was een gemakkelijke prooi, je wilde niets liever dan verleid

worden. Je stribbelde pro forma tegen. Ik heb zoveel van je gehouden, maar het was niet genoeg. Ik was niet genoeg.' Ze lacht, alsof ze het zich herinnert, het pro forma tegenstribbelen, het niet genoeg zijn. Zo ziet dat er dus uit: verdwalen in je eigen én in andermans fantasie.

Staand naast de tafel zegt Kadoke: 'De therapie die ik heb gegeven mag alternatief worden genoemd, het contact tussen mij en Michette was daardoor inderdaad ongebruikelijk, omdat het hier plaatsvond en niet in een kliniek, maar het was professioneel van karakter. Altijd. Ik weet niet waarom u bent gekomen, met welk doel, maar ik moet verder.'

Alsof Kadoke zijn eigen huis gaat verlaten, zo staat hij daar, alsof Michette en haar schrijver hier zullen blijven, het hier zullen overnemen. De schrijver boezemt hem weerzin in en een lichte vrees, omdat deze man de macht van het woord heeft, van de bekendheid, de macht om de ander te beschadigen met dezelfde achteloosheid waarmee een jager op een fazant schiet.

Kadoke gaat naar de deur en dan volgen ze hem toch, op afstand, schoorvoetend. Bij de deur schudt hij de hand van de schrijver, een warme, natte hand, de schrijver zegt nog: 'U bent werkelijk een fascinerende man,' en een paar seconden later doet Kadoke de deur op het nachtslot.

In de keuken gaat hij op een kruk zitten. Hij beseft dat hij nog niet van Michette af is, hij zal nooit van haar af zijn, ze zal ervoor zorgen dat hij haar altijd zal blijven herinneren, daarvoor heeft ze nu al gezorgd. Ze zullen blijven komen, die twee, ze zullen hun scherpe snavels in zijn vlees blijven duwen. Hij is toegerust om met andermans wanen om te gaan, maar hij vreest dat het gif van deze waan vooral bedoeld is om hem, Kadoke, te schaden en hij weet nog niet hoe hij daarmee om moet gaan, met welke wapens hij zich zal moeten weren.

Hooguit hoopt hij dat Michette zich op een gegeven moment zal gaan vervelen, net als liefde kan ook wraak uitdoven, en als

het niet anders kan zal hij met haar praten. Hij heeft altijd met haar kunnen praten, zelfs als ze een crisis had en het leven definitief wilde ontvluchten kon hij haar bereiken.